

Ulica Twarda przeważnie przez żyćców i uboższą ludność jest zamieszkała. Linia tramwajowa, przebiegająca przez tę ulicę, wchodzi potem na ulicę Sienną, w której końcu, już niedaleko okopów, znajduje się obszerny plac targowy, ulica zaś

Twarda kończy się przy samym torze kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, w bliskości stacji Towarowej i rogatek Jerozolimskich. Łączy się ona z ulicami: Maryańską, Ciepłą, Proszą, Pańską, Ślizką, Sienną, Złotą, Srebrną i Chmielną, a przez ulicę Srebrną z ulicą Towarową, biegnącą przy dawnych okopach miasta — od rogatek Wolskich i Jerozolimskich. Z ulicy Twardej przez ulicę Sienną, jak wspomnieliśmy, dostajemy się na plac targowy, zwany placem Witkowskiego.

Fragmenty z przewodnika po Warszawie z 1893 roku.

Twarde(j) fakty wpisane w historię Grzybowa

30 czerwca 1650 – król Jan Kazimierz przywilejem lokacyjnym potwierdza powstanie Grzybowa - jurydyki założonej przez starostę warszawskiego Jana Grzybowskiego. Grzybowem rządzi rada składająca się z 5 najbogatszych mieszkańców

1770 – nadanie jednej z ulic Grzybowa nazwy Twarda

Nazwa pochodzi od jej umiejscowienia - biegła łukiem wzdłuż grobli pomiędzy terenami podmokłymi. W końcu XVIII w. zabudowa Twardej sięga do ulicy Żelaznej. Jako ważna arteria miasta jest jedną z jego najszerszych ulic - 14 domów murowanych oraz 24 domy i dworki drewniane są jej ozdobą

1815 – otwarcie bożnicy w murowanym domu przy ul. Twardej 1080

1825 - *W Dniu 5m Września roku. B., w obecności Dozoru Szkolnego i Członków Komitetu Starozakonnych odbył się popis publiczny w szkole elementarnej dla młodzieży Wyznania Mojżeszowego przy ulicy Twardej*

1830 – Plac Grzybowski pełni funkcję targowiska zwanego Rynkiem Grzybowskim (do roku 1897)

1859 – w domu Majera Szachny, na posesji 1096 (obecnie Twarda 22) modli się 80-ciu wiernych

1861 – Legat małżonków Aarona i Perli Serdynerów - akt darowizny na rzecz Gminy Żydowskiej na budowę synagogi. Synagoga zostaje przekazana Gminie w roku 1927. W tym samym roku rozpoczyna się przy Placu Grzybowskim budowa kościoła pod wezwaniem Wszystkich Świętych. projektu Henryka Marconiego

1863 – W czasie Powstania Styczniowego Rosjanie dokonują na Placu Grzybowskim egzekucji czterech powstańców

1867 – budowa cyrku na rogu ulic Mariańskiej i Twardej.

1870 – otwarcie największego zakładu przemysłowego przy ul. Twardej – fabryki wyrobów metalowych B. Hantkego (ul. Twarda 70)

1873 – na rogu Twardej i Ciepłej zawieszona jest jedna z 48 warszawskich skrzynek pocztowych

1878 - Zakład dla chorych umysłowych i nerwowych Dra Chomętowskiego, ulica Twarda Nr. 6 przyjmuje chorych dotkniętych chorobami umysłowymi i nerwowymi. Opłata dzienna stosownie do wielkości zajmowanego pokoju, wygód i usługi od 3-5 rsr. dziennie. Każdy chory zajmuje pokój oddzielny. Przy zakładzie istnieją, znane dotąd tylko w Berlinie i Wiedniu, kąpiele elektryczne, zastępujące kąpiele Gasteinskie.

1880 – rozpoczęto nowe linie tramwajów konnych, na początku lat 90-tych było ich dwanaście. Ulice: Twarda, Chłodna, Leszno, częściowo Żelazna, oraz place Grzybowski i Witkowskiego spełniały ważne funkcje wewnętrznych szlaków komunikacyjnych (...)

lata 80-te XIX wiek - Okolica pl. Grzybowskiego i tej dzielnicy miasta w krótkim czasie zamieniła się do niepoznania, tyle tam n owych przybyło kamienic na miejsce pustych ogrodów. Ulica Twarda śmiało dziś do celniejszych zaliczona być może, cały szereg nowych domów dwupiętrowych, a okazałych, stanął na niej w ciągu paru lat (...)

1889 – na ulicy Twardej źródłem ulicznym kończy się południowo-zachodni odcinek wodociągu Marconiego

1896 – W dzielnicy miasta, sąsiadującej z ulicą Twardą i Grzybowem, egzystują obecnie tylko dwie niewielkie synagogi, mieszczące się w specjalnych budynkach, wzniesionych na ten cel również kosztem osób prywatnych, mianowicie przy ulicy Twardej pod N.2 i na Placu Grzybowskim pod N.1. Synagogi te mogą pomieścić około 400 osób

Koniec XIX wieku – ulica jest zabrukowana : Pierwszy zastosował bruki żelazne inż. Kierbedź, twórca mostu warszawskiego. (...) Pomysł Kierbedzia rozpowszechnił prezydent Kalikst Witkowski, który kazał ułożyć pasma bruku żelaznego na ulicach o największym ruchu kołowym a więc na ulicach: Miodowej, Senatorskiej, Czystej, Wierzbowej, Twardej, Żabiej, Granicznej, Bielańskiej, Nalewkach i na części Królewskiej od Granicznej do Marszałkowskiej

1900 - Twarda staje się wielokulturowa - jej zabudowa to 46 żydowskich i 21 chrześcijańskich domów

1902 – w dniu święta Lag ba-Omer uroczyste otwarcie Synagogi Małżonków Nożyków

1904 – 15 października na Placu Grzybowskim demonstrują żydowscy robotnicy, wspierani przez Bund, protestując przeciw krwawej rozprawie carskiej policji z Żydami w Białymstoku

1908 – ulicą przejeżdża pierwszy tramwaj elektryczny - linia 22

1915 – w czasie pierwszej wojny światowej, na Twardej pod numerami 4,7,22 mieszczą się schroniska dla bezdomnych Żydów

1926 – przy ulicy Twardej mieści się aż 18 małych, prywatnych bożnic i dwie synagogi.

1927 – pod adresem Twarda 15 mieszka L. Papierbuch, gromadzący informacje do Krótkiego Przewodnika po Warszawie w języku żydowskim.

Przełom lat 20/30 XX wieku – na Twardej działają kina „Polonia” oraz „Cyla”

1937 – otwarcie Ambulatorium Gminy Żydowskiej przy ulicy Twardej 6. *Ambulatorium to posiada 14 następujących gabinetów lekarskich: skórno-weneryczny, urologiczny, ginekologiczny, pediatryczny, okulistyczny, laryngologiczny, chirurgiczny, chorób reumatycznych i artretycznych, nerwowych, dentystyczny oraz 4 gabinety chorób wewnętrznych (...)* Z ambulatorium Gminy w Warszawie przy ul. Twardej 6 korzystają liczne warstwy niezamożnych i biednych Żydów. Często też zwracają się o pomoc lekarską do Ambulatorium i nie-Żydzi i takową bez wszelkich ograniczeń otrzymują.